

УДК 338.2

Чернихівська А.В.

кандидат економічних наук,

професор кафедри сталого природокористування

Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління

**«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА – СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР
СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ****«GREEN» ECONOMY – A STRATEGIC VECTOR
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто теоретичні, методологічні та практичні засади впровадження «зеленої» економіки та перспектив її розвитку в Україні на засадах сталого розвитку. Висвітлено сучасні напрями розвитку «зеленої» економіки. Проведено порівняльний аналіз концепцій сталого розвитку та «зеленої» економіки. Досліджено основні принципи «зеленої» економіки. Обґрунтовано вагомість «озеленення» пріоритетних галузей господарства. Визначено стратегічні пріоритети розвитку «зеленої» економіки в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток, «зелена» економіка, «озеленення», екологізація, концепція, стратегія, економічне зростання.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические, методологические и практические основы внедрения «зеленой» экономики и перспектив ее развития в Украине на принципах устойчивого развития. Освещены современные направления развития «зеленой» экономики. Проведен сравнительный анализ концепций устойчивого развития и «зеленой» экономики. Исследованы основные принципы «зеленой» экономики. Обоснована значимость «озеленения» приоритетных отраслей хозяйства. Определены стратегические приоритеты развития «зеленой» экономики в Украине.

Ключевые слова: устойчивое развитие, «зеленая» экономика, «озеленение», экологизация, концепция, стратегия, экономический рост.

ANNOTATION

The article considers the theoretical, methodological and practical framework for the implementation of green economy and prospects of its development in Ukraine on the principles of sustainable development. Lit modern directions of development of «green» economy. Comparative analysis of the concepts of sustainable development and green economy. The main principles of «green» economy. Substantiates the importance of «greening» the priority sectors of the economy. Defined the strategic priorities for the development of «green» economy in Ukraine.

Keywords: sustainable development, «green» economy, «greening», ecologization, concept, strategy, economic growth.

Постановка проблеми. Зміни клімату, що проявляються в підвищенні кількості, інтенсивності та тривалості стихійних лих, погіршення екологічної ситуації, а відтак і стану здоров'я населення через інтенсивне застосування екологічно «брудних» технологій виробництва, поступове вичерпання невідновних природних ресурсів та подальше зростання цін на енергоносії в умовах високої енергоінтенсивності економіки – всі ці виклики, які сьогодні гостро стоять перед Україною, вимагають найшвидшого переходу країни до так званої «зеле-

ної» економіки – тобто економічного розвитку за рахунок ширшого впровадження енергоефективних технологій, методів «чистого виробництва», використання відновлювальних джерел енергії тощо.

Серед пріоритетів сталого соціально-економічного розвитку України об'єктивно постає необхідність екологічно збалансованого функціонування економіки. Відомо, що Україна перебуває в стані затяжної еколого-економічної кризи, яка має тенденцію до поглиблення. Єдиним виходом у ситуації, яка склалася, є поєднання політики економічної стабілізації й зростання з відповідними екологічними заходами [3].

Україна опинилась перед неминучим життєвим вибором: або продовжувати шлях виснаження та забруднення природних ресурсів, чи обрати новий вектор розвитку, який буде задовольняти наші сьгоднішні потреби та не входить у суперечність з інтересами наших нащадків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим дослідженням проблем впровадження та розвитку «зеленої» економіки в Україні присвячені праці багатьох науковців, зокрема В. Барановської, О. Бондаря, Б. Буркинського, Т. Галушкіної, Л. Мельника, Л. Мусіної, В. Потапенка, В. Реутова, С. Харічкова, М. Хвесика, Є. Хлобистова та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та обґрунтування теоретико-методологічних підходів щодо впровадження «зеленої» економіки та перспектив її розвитку в Україні на засадах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах економічно розвинені країни світу намагаються поєднати розв'язання економічних та екологічних проблем шляхом активної діяльності в межах впровадження концепцій сталого розвитку й «зеленої» економіки.

На сьогоднішній день сталий розвиток – це міжнародний тренд, універсальна політична стратегія для національного та міжнародного рівнів. Основою на шляху до сталого розвитку стало усвідомлення того, що економіка та екологія тісно взаємопов'язані, і тому економічно вигідним може бути тільки те, що екологічно

безпечно. Концепція сталого розвитку стала теоретичною основою розвитку людства на наступні десятиліття. Одним з практичних механізмів реалізації цієї Концепції на конференції Ріо+20 визначено саме «зелену» економіку [5].

Концепція «зеленої» економіки не замінює концепцію сталого розвитку, проте наразі дедалі більшого поширення набуває визнання того, що досягнення сталості майже повністю залежить від ефективного управління економікою. Для більш чіткого розкриття сутності даних концепцій розглянемо їх у трьох аспектах: економічному, соціальному, екологічному (табл. 1).

Проведений аналіз доводить схожість між концепціями, зокрема те, що гармонійно поєднуються три складові: економічна, соціальна, екологічна й те, що «зелена» економіка є практичним механізмом реалізації стратегії сталого розвитку, яка передбачає:

- зменшення негативного впливу на довкілля через формування нових «зелених» галузей та «озеленення» вже існуючих;
- справедливий розподіл природних багатств між народами та поколіннями;
- трансформацію системи економічного обліку й податків з врахуванням цінності природного капіталу.

Доктрина «зеленої» економіки розглядається як система довгострокових дій, що деталізує ресурсні можливості, обґрунтування вагомості «зеленого» зростання економіки країн та формування сприятливого бізнес-середовища як на державному, так і регіональному рівнях. Впровадження відповідних дій повинно сформувати сталу економічну систему, орієнтовану на забезпечення «зеленого» розвитку економіки країни та її регіонів.

Аналіз свідчить, що протягом кількох десятиліть «зелена» економіка розглядається переважно як набір окремих технологічних інновацій, які зменшують негативний вплив на довкілля.

ЮНЕП визначає «зелену» економіку як таку, що підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, при цьому істотно знижує ризики для навколишнього природного середовища та збіднення населення. Зростання доходів і зайнятості забезпечується державними та приватними інвестиціями, що зменшують викиди вуглецю й забруднення середовища, підвищують ефективність використання енергії та ресурсів, запобігають втраті біорізноманіття й сприяють наданню екосистемних послуг. Ці інвестиції необхідно підтримувати за допомогою цільових державних витрат, реформ у сфері політики та зміни системи регулювання. Окреслений шлях розвитку має зберігати, збільшувати й, де це необхідно, відновлювати природний капітал як найважливіший економічний актив та джерело суспільних благ [2].

Основними принципами «зеленої» економіки є:

- рівність та справедливість у рамках одного покоління й між поколіннями;
- відповідність принципам сталого розвитку;
- принцип обережності по відношенню до соціальних наслідків і впливу на навколишнє природне середовище;
- розуміння високої цінності природного й соціального капіталу, наприклад за рахунок інтерналізації зовнішніх екологічних витрат, «зеленого» обліку, оцінки витрат за період усього життєвого циклу й поліпшення управління;

Таблиця 1

Порівняльна характеристика концепцій сталого розвитку та «зеленої» економіки

Аспект	Концепція	
	Сталий розвиток	«Зелена» економіка
Економічний	Наголошує на обмеженні зростання виробництва й споживання в економічно розвинутих країнах, підтримка сталого масштабу економіки, розробка та впровадження нових технологій, зменшення інвестицій у галузі, що експлуатують природу, підвищення питомої ваги наукоємних галузей і технологій.	Забезпечує економічне зростання, збільшення обсягу доходів і зайнятості, залучення державних та приватних інвестицій, формування гнучкої економіки, створення нової економічної діяльності.
Соціальний	Передбачає збереження людського капіталу, та скорочення кількості руйнівних конфліктів, справедливий розподіл ресурсів між всіма членами суспільства досягнення гідного життя та благополуччя, гарантування мінімального рівня життя для кожного.	Передбачає досягнення людством добробуту, соціальної справедливості кращої якості життя, соціального розвитку, скорочення соціальної нерівності справедливого доступу до обмежених ресурсів, задоволення потреб жінок і молоді.
Екологічний	Забезпечує стабільність біологічних і фізичних систем, шляхом підтримки використання вторинної сировини, мінімізації кількості відходів, поширення відтворювальних джерел енергії, будівництва очисних споруд, заводів по переробці побутового й промислового сміття, зменшення площ під смітниками.	Орієнтується на скорочення екологічних ризиків, викидів вуглекислого газу в атмосферу й забруднення навколишнього середовища; на підвищення ефективності використання ресурсів та енергії; на запобігання втрати біорозмаїття та екосистемних послуг; вимагає від усіх суб'єктів господарювання екологічної відповідальності та обмеження навантаження на екологічну систему.

- ефективність використання ресурсів, ста- ле виробництво й споживання;
- необхідність відповідати макроекономіч- ним цілям за рахунок створення «зелених» ро- бочих місць, підвищення рівня конкуренції й зростання в основних галузях.

Знаковою подією міжнародного рівня, що знаменувала початок нового етапу в міжнародній політиці щодо економічної екологізації світового розвитку, та офіційно дала старт широкомасш- табній розробці відповідних стратегічних орієн- тирів та їх імплементації, стало проголошення ЮНЕП восени 2008 року Глобального зеленого нового курсу (ГЗНК), спрямованого на сприя- ння оздоровленню фінансової системи, подолан- ня рецесії в економіці, переведення посткри- зового розвитку на екологічно чисту модель та збільшення кількості робочих місць. У 2011 р. ЮНЕП опублікувала узагальнюючу доповідь для представників владних структур «Назустріч «зеленій» економіці: шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності», в якій запропоновано план дій щодо ефективного управління природ- ним і людським капіталом [6].

На сьогодні дослідники ЮНЕП визначають десять секторів для «озеленення» економіки, а саме: сільське господарство, екологічно чисте будівництво, промисловість, енергопостачання, рибальство, лісове господарство, туризм, тран- спорт, управління відходами та управління вод- ними ресурсами, інвестуючи 2% світового ВВП.

Формуючи систему економічного розвитку України в умовах глобалізації, доцільно врахову- вати сучасні тенденції світового розвитку. Ідеть- ся про впровадження принципів «зеленої» еко- номіки в різні сектори господарства нашої країни. З точки зору забезпечення економічної безпеки держави, можна виділити нові «зелені» сектори економіки, а також ті, які знаходяться в про- цесі екологічної трансформації («озеленення» – greening) вже існуючих галузей господарства.

«Озеленення» сільського господарства в Україні, і перш за все господарства дрібних власників, сприятиме зниженню бідності, зрос- тання інвестицій у природний капітал, від яко- го так залежать бідні верстви населення. «Озе- ленення» сектора дрібних ферм за допомогою пропаганди й поширення методів ведення ста- лого сільського господарства може стати най- ефективнішим способом збільшення кількості продовольства та доступності зростаючих між- народних ринків для «зелених» продуктів.

Сьогодні є достатньо доказів того, що «озеле- нення» економіки жодним чином не перешко- джає створенню матеріальних благ або робочих місць, і що інвестування в об'єкти «зеленого» сектора є основою для зростання фінансового добробуту та зайнятості. Однак для переходу до «зеленої» економіки слід створити нові умови, що потребує термінових дій урядів усіх країн світу. Політика, необхідна для здійснення цьо- го переходу, вимагає скорочення або ліквідації екологічно шкідливих субсидій, використання

ринкових стимулів, вдосконалення регулюван- ня, здійснення «зелених» державних закупі- вель, а також стимулювання інвестицій [7].

Формування системи економічної безпеки розвитку України в сучасних умовах глобалі- зації потребує врахування сучасних тенденцій світового розвитку на основі впровадження принципів «зеленої» економіки в різні сектори господарства нашої країни.

За останні десять років світом прокотилась низка криз від продуктової та паливної до клі- матичної та фінансової. Соціально-економічне становище в Україні також є кризовим, еколо- гічна ситуація в більшості регіонів перебуває в загрозливому стані, а в деяких – катастрофіч- на. Концепція «зеленого» зростання, запропо- нована керівництвом ООН як альтернатива сві- тової фінансової кризи, підкреслює важливість інтеграції економічних та екологічних аспектів політики, що виявляє можливість для нових джерел економічного зростання, без тиску на кількість і якість природних багатств.

Наразі на шляху становлення «зеленої» еко- номіки вже зроблено ряд суттєвих кроків. Зо- крема, Україна приєдналась до підсумкового до- кументу Конференції ООН «Ріо+20» «Майбутнє, якого ми прагнемо» та до «Зеленої» промислової платформи Організації ООН з промислового роз- витку. Також питання сталого розвитку вклю- чені до Основних засад (стратегії) державної екологічної політики на період до 2020 року, Державної цільової економічної програми енер- гоефективності на 2010-2015 роки, проекту Енергетичної стратегії України на період до 2030 року, Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки [1; 4].

У зазначених документах перехід національ- ної економіки до «зеленої» моделі розвитку на засадах сталого виробництва й споживання ви- значено одним із першочергових завдань націо- нального розвитку. Україна включена до групи країн, які беруть участь у реалізації Програми «Екологізація економік країн Східного партнер- ства Європейського Союзу» (ЕaP GREEN), яка підтримується Організацією економічного спів- робітництва та розвитку разом з партнерськими організаціями Організації Об'єднаних Націй.

Також в Україні обговорюються питання поступової трансформації Цілей розвитку ти- сячоліття в Цілі сталого розвитку з урахуван- ням завдань Порядку денного на період після 2015 року відповідно до рекомендацій Генера- льної асамблеї ООН.

Таким чином, можна констатувати, що Укра- їні вкрай необхідно удосконалювати механізм розвитку «зеленої» економіки (рис. 1), зокрема впроваджувати чисте виробництво та екологіч- ні технології, що сприятимуть вирішенню еко- логічних та економічних проблем, забезпечать передумови для суб'єктів господарювання ве- дення зеленого бізнесу.

Рис. 1. Механізм розвитку «зеленої» економіки в Україні

Стратегічними пріоритетами розвитку «зеленої» економіки в Україні є:

- створення нормативно-правової бази, гармонізованої із стандартами ЄС, сприятливої для екологічної трансформації господарства;
- створення інвестиційно привабливих умов ведення бізнесу для притоку інвестицій та «зелених» технологій;
- поширення інформації про привабливість «зеленої» економіки в середовищі інвесторів та менеджерів;
- формування внутрішнього ринку екологічно свідомих споживачів.

Висновки. Реструктуризація економіки України в напрямку «екологізації» та стабілізації стає необхідною в зв'язку із значними обсягами її ресурсоемності, істотним забрудненням навколишнього середовища, а також міжнародними нормативно-правовими актами. Екологізація повинна проходити системно та охоплювати усі галузі економіки: промисловість, транспорт, житлово-комунальне господарство, будівництво тощо.

Прогрес на шляху сталого розвитку значною мірою залежить від підтримання балансу між досить суперечливими цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Україна, так само як і інші країни, відчуває на собі наслідки

неефективного використання та вичерпання природних ресурсів, забруднення території, стоїть перед проблемою технологічної модернізації за рахунок екологічно-безпечних технологій та еко-інновацій. Екстенсивний розвиток економіки країни протягом останніх десятиліть, який відбувався без відповідних поправок на глобальні тенденції й світову кон'юнктуру, відсутність єдиної стратегії розвитку та орієнтації на сучасні економічні моделі, деформована структура виробництва й споживання, дисбаланс в зовнішній торгівлі товарами та послугами, застарілі методи державного регулювання та інші об'єктивні й суб'єктивні чинники призвели до формування в Україні неефективної з позицій використання ресурсів, витратної економіки, розвиток якої наносить шкоду навколишньому природному середовищу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Буркінський Б.В. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: моногр. / Б.В. Буркінський, Т.П. Галушкіна, В.Є. Реутов. – Саки: ПП «Фенікс», 2011. – 348 с.
3. Глобальні трансформаційні імперативи сталого розвитку економіки: моногр. / за заг. ред. В.Є. Реутова. – Саки: ПП «Фенікс», 2011. – 284 с.
4. Енергетична стратегія України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 145-р від 15.03.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=145%E0-2006-%F0>.
5. Потапенко В.Г., Мусіна Л.О. «Стратегія сталого розвитку: можливості й проблеми запровадження в Україні». Аналітична доповідь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.greeneco.org.ua/?page_id=182.
6. Навстречу «зеленої» економіки: Доклад ЮНЕП для властних структур, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/development/sustainable/ger_synthesis.pdf.
7. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія / В.Г. Потапенко; [за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова]. – К.: НІСД, 2012. – 360 с.